

TRACTATUS SECUNDUS
DE VARIIS GRADIBUS VITAE COGNOSCITIVAE.

QUAESTIO XVII.

DE COGNITIONE IN GENERE.

THESIS XXXIII.

Cognitio recte definitur operatio immanens, qua res apprehendimus per assimilationem intentionalem potentiae cognoscitivae cum re cognita.

PROBATUR.

133. *Cognitio* dicitur *a) operatio immanens*, ut secernatur ab operationibus transeuntibus; est enim perfectio operantis quatenus operantis. *b) Adduntur* caetera verba, ut cognitio secernatur a caeteris operationibus vitalibus, sive vegetativis sive appetitivis. Etenim operationes appetitivae tendunt ad apprehendendam rem secundum esse reale. Operationes autem vegetativae assimilatrices perficiunt assimilationem secundum materiam. Ita enim alimentum convertunt in substantiam aliti, ut remaneat materia alimenti actuata per formam substantialem aliti. In operatione autem cognoscitiva habetur quidem *assimilatio* non autem secundum materiam, sed *secundum formam*, quia cognoscens praeter formam propriam habere etiam debet formam rei cognitae. Attamen haec *assimilatio* est intentionalis, quia *assimilatio* potentiae cognoscitivae cum re cognita non est secundum esse *reale*, sed secundum esse *intentionale*; videlicet est talis repraesentatio rei facta in potentia cognoscitiva, ut eius vi subiectum cognoscens, quin egrediatur extra seipsum et quin res exterior in ipsum ingrediatur, rei notitiam acquirat. Ita fit ut potentia cognoscitiva actuata secundum formam similem rei cognitae sit *intentionaliter* id, quod res cognita est *realiter* in seipsa.

Quapropter esse *intentionale*, est ipsa actatio potentiae cognoscitivae secundum formam vel similitudinem rei cognitae; et ideo dicitur *intentionale*, quia per ipsum potentia cognoscitiva intendit seu fertur in obiectum, ipsum cognoscendo.

Ad hoc ut potentia cognoscitiva eliciat actum cognitionis determinatae actuari debet per speciem cognoscitivam, id est per formam vel similitudinem intentionalem illius rei, quam actu cognoscit.

PROBATUR.

134. Quum cognitio sit operatio immanens, quae terminatur ad obiectum aliquod determinate cognoscendum; necesse est, ut potentia cognoscitiva, quin egrediatur a seipsa, determinetur ad actum cognitionis eliciendum circa determinatum obiectum. Atqui haec determinatio potentiae nequit habere locum, nisi per hoc, quod obiectum determinet intrinsece potentiam cognoscitivam ut actus potentiam, vel per suam ipsam formam (si haec sit huiusmodi ut possit intentionaliter seu cognoscitivo modo coniungi potentiae), vel per aliquam similitudinem suam; secus non adesset ratio sufficiens cur potentia eliceret vel non eliceret actum cognitionis; neque cur unum potius quam aliud obiectum cognosceret. Ergo ad hoc ut potentia cognoscitiva eliciat actum cognitionis determinatae, necesse est ut actuetur per formam vel similitudinem intentionalem illius rei quam actu cognoscit. Quae similitudo vocatur *species impressa*.

Dices: Inter res et imagines earum nulla datur proportio seu similitudo. Atqui si non datur proportio, non potest res cognosci per speciem. Ergo.

Resp. *Dist. mai.* Nulla datur proportio naturae seu in essendo, *Conc.* nulla datur proportio in repraesentando, *Nego. Contrad. min. Nego cons.*

THESIS XXXV.

Ad esse intentionale habendum requiritur ut potentia cognoscitiva in qua invenitur sit magnae actualitatis, et eo maioris, quo esse intentionale est perfectius et universalius; videbitur requiritur ut potentia cognoscitiva recedat a coarctatione materiae magis vel minus, prouti esse intentionale ipsas conditiones materiales respuit vel non respuit.

DEMONSTRATUR.

135. Quum potentiae subiectivae proprium sit coarctare formam seu actum, qui in ipsa recipitur; actus autem ex se importet perfectionem absque limitibus in eo ordine in quo est purus actus (cfr. Phil. Prim. Quaest. VIII. De Actu et Potentia), necesse est ut ea virtus vel na-

tura quae remanendo id quod est in suo esse reali, extendi potest ad plures res intentionaliter repraesentandas, sit immunis a coarctatione materiae; atque eo magis, quo ad plura et universaliora obiecta se extendit. Quum enim species cogniti sit in cognoscente, necesse est ut cognoscens praeter formam suam habeat etiam formam rerum, quas intentionaliter repraesentat.

Confirmatur verbis S. Thomae (1): « Cognoscentia a non cognoscentibus in hoc distinguuntur, quia non cognoscentia nihil habent, nisi formam suam tantum; sed cognoscens natum est habere formam etiam rei alterius. Nam species cogniti est in cognoscente. Unde manifestum est, quod natura rei non cognoscens est magis coarctata et limitata. Natura autem rerum cognoscentium habet maiorem amplitudinem et extensionem. Propter quod dicit Philosophus (de Anima lib. 3. text. 37) quod *anima est quodammodo omnia*. Coarctatio autem formae est per materiam. Unde et supra diximus quod formae secundum quod sunt magis immateriales, secundum hoc magis accedunt ad quamdam infinitatem (negativam et se tenentem ex parte actus: cfr. quae de infinitate diximus in Ont. n. 91.). Patet igitur quod immaterialitas alicuius rei est ratio cur sit cognoscitiva; et secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis. Unde (de Anima lib. 2. text. 124.) dicitur, quod plantae non cognoscunt propter suam materialitatem. Sensus autem cognoscitivus est, quia est receptivus specierum sine materia (quamvis non sine materialibus conditionibus et ideo infimus in ordine cognoscitivorum); et intellectus adhuc magis cognoscitivus, quia magis separatus est a materia et immixtus, ut dicitur (De Anima, lib. 3. text. 4.). Unde, cum Deus sit in summo immaterialitatis, ut ex superioribus patet (quaest. 7. art. 1.), sequitur, quod ipse sit in summo cognitionis ». Quo in testimonio S. Doctoris habemus compendiatim quidquid requiritur ad evolvendum conceptum cognitionis secundum varios eius gradus.

136. Corollarium 1. *Esse intentionale se habet ad potentiam cognoscitivam opposito prorsus modo ac esse reale se habet ad potentiam subiectivam.*

Nam potentia subiectiva sive in ordine essentiae sive in ordine existentiae dicit limitationem et privationem actus, quem recipiendo coarcat. Potentia vero seu virtus cognoscitiva dicit actualitatem et illimitationem in sua virtute, ita ut habeat esse eo minus limitatum a potentialitate, quo magis universaliter et independenter ab extrinseco est repraesentativa rerum.

137. Corollarium 2. *Remotio a potentialitate est ratio cognitionis et secundum gradus elongationis a potentialitate dantur gradus perfectionis in cognoscentibus.*

(1) 1. p. q. 14. art. 1.

Quapropter, a) entia corporea quorum formae sunt penitus immersae in materia, quae est *pura potentia subiectiva* in ipso ordine essentiae, a nulla prorsus potentialitate elongantur et ideo nullatenus sunt cognoscitiva. Ad hanc classem pertinent non solum corpora inanimata, sed etiam corpora animata mere vegetalia, quae quum habeant operationem circa ipsam concretam materiam; non habent formas satis elongatas a potentialitate materiae ita ut valeant esse principia operationis licet infime cognoscitiae.

b) Primum vestigium cognitionis habetur in entibus corporeis sentientibus, quorum formae sunt principia remota operationum, quae non sunt circa ipsam concretam materiam assimilando illam nutritio vel augmentatione, sed quae cognoscitive apprehendunt res materiales sine materia quidem, sed non sine conditionibus materialibus.

c) *Perfecta cognitione gaudent illa entia quae habent esse omnino a materia immune quaque intellectiva vocantur.* Haec enim immunitas, ut ex supradictis patet, omnino exigitur ad actualitatem illius virtutis, quae praeter proprium esse reale, potest actuari intentionaliter quoad ipsam quidditatem aliarum rerum secundum rationes prorsus a materia et a conditionibus materialibus abstractas.

QUAESTIO XVIII.

DE FACULTATE SENSITIVA GENERATIM CONSIDERATA.

138. Facultas sensitiva generatim accepta definiri potest potentia, per quam anima unita corpori res materiales, quā materiales idest sub conditionibus materialibus percipit. Quae definitio, bona est quia obiectum materiale et formale exhibet. Id enim, quod sensus percipit, est res materialis, sed ratio formalis sub qua eam attingit est aliqua passibilis qualitas sub determinatis dimensionibus et adjunctis loci, situs, etc. videlicet sub conditionibus materiae individualis, ex. gr. hoc corpus determinatum ad hic et nunc perceptum a visu quatenus hoc determinatum coloratum, ab auditu quatenus hoc determinatum sonans, a tactu, quatenus hoc determinatum durum vel molle etc.

139. Sensus nequit percipere ipsam rationem seu quidditatem rei materialis. Per traditam definitionem aperte patet neque naturam seu essentiam rei materialis, neque naturam qualitatum et caeterorum accidentium materialium cognosci posse a sensibus. Ad haec enim cognoscenda requiritur abstractio a conditionibus materialibus, quum sint rationes universales. Quod praestare nequit potentia, cuius obiectum est res materialis quatenus alligata conditionibus materialibus, seu *hoc quale quantum*. Idcirco S. Thomas (1) ait: « Naturas sensibilium qualitatum cognoscere non est sensus, sed intellectus ».

(1) 1. p. q. 78. a. 3.